

**dr gligorije
zaječaranović: »istorija
marksističke
filozofije-sistemsko-isto-
rijski uvod u
marksističku filozofiju«,
knjiga II »naučna knjiga«
beograd 1984.**

piše: živojin nikolić

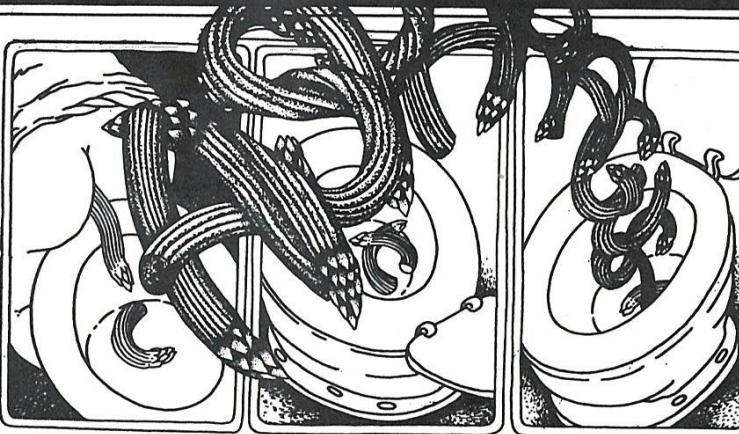
Druga knjiga dr Gligorija Zaječaranovića o istoriji marksističke filozofije obimnija je od prve, i može se reći sa sadržajem koji nije samo dialektičan, već i analitičan, simeo i »korenit« u vrednovanju svega što je od Marks-a do naših dana ispunjavalo tokove marksističke misli.

Uvodni deljak ove osobene knjige nosi naslov »Marksisti i filozofija u drugoj polovini XIX i početkom XX veka«. Pokazuje se da je autor u pravu kada posmatra pojmove kao što su marksisti i filozifili, podrazumevajući jedan odnos prema filozofiji uopšte. U ovom deljaku analizirane su pojave revisionizma, Labriolinistorijski materializam, Plehanov, a posebno Lenjina koncepcija dialektičkog materializma.

U drugom delu knjige razmatra se istorija marksizma posle Lenjina. Autor najpre govori o marksističkoj filozofiji, komunizmu i lenjinizmu, socijalističkoj revoluciji i Lenjinovom nasledju, nekim protivrečnostima u odnosu i na samo Lenjinovo nasleđe, zatim o filozofima u SSSR-u dvadesetih i početkom tridesetih godina. Posebna pažnja posvećena je složenoj misli Didera Lukača, Karla Korša, Ernesta Bloha, Maks-a Rafalla, Antonija Gramšija i njegovih sledbenika.

Treći deo knjige nosi naslov »Marksistička filozofija posle Oktobarske revolucije i Lenjina«. Primarno mesto pripalo je Anri Lefevru i marksističkoj filozofiji u Francuskoj. U jednom analitičkom pristupu obraduju se misao Žorža Policera, Ogista Kornija, Anri Lefevra, Rože Garodija, Lisjena Seva i dr.

Završni deo knjige satkan je od analiza ostalih značajnih misilaca koji su unapredili marksističku misao. Nisu izostale ni protivrečnosti u tome složenom razvoju, jer ova naša prva istorija marksizma, svaku pojavu zahvata »iz korena«, a to znači celovito i dialektički, pokazujući ono što je negativno, kao i ono što predstavlja napredak u dinamičnom rastu ove jedinstvene filozofije. Autorov koncept je dialektički, jer on traži i sagledava suštine a ne samo pojave u istorijskom kretanju učenja i pogleda na svet koji su začeli Marks i Engels. Da je autor bio dosledan ovakvoj koncepciji, govore i imena filozofa čije se misli nalaze na stranicama ove knjige o razvoju marksističke filozofije. Tu su Ernst Fišer, Franc Marek, Moris Kornfort i dr. Posebnu pažnju autor posvećuje predstavnicima marksističke, filozofije u Poljskoj, polazeći s pravom od Adama Safa. Zatim se njegova traganja kreću ka marksističkoj filozofiji u Čehoslovačkoj, Rumuniji, Istočnoj Nemačkoj i drugim zemljama. Obuhvaćena su i dela Georga Klaus-a, i drugih istočnonemačkih filozofa. U završni deo ove knjige ušla su takođe i shvaćanja Vilhelma Rajmunda

Bejera, Holca, Zandkilera, Eli de Gortarija i Adolfa Sančesa Vaskesa.

Treba naglasiti da je ovaj složeni posao filozofa-istraživača i samom autoru doneo nešto novo u stilu, u kazivanju, u analizi i sintezi složenih sadržaja zasnovanih na neprolaznim vrednostima Marksove i Engelsove misli i njihovog revolucionarnog duha.

**antologija srpske
poezije XX veka
priredio vuk krnjević,
cankarjeva založba,
ljudljana 1984.**

piše: denis ponij

Godine 1973., dakle pre više od deset godina, u Mariboru je u izdanju Obzora izšla *Moderna srpska poezija*, koju je uredio i uvodnu reč napisao Radoslav Dabov. U nju je uključio 17 pesnika (od najstarijeg, Vaska Pope, rođenog 1922. do najmladeg, Adama Puslojića, rođenog 1943.) sa ukupno 112 pesama. Novu antologiju srpske poezije, koju je pod naslovom *Antologija srpske poezije XX stoljeća* izdala Cankarjeva založba, uredio je pesnik, eseista i kritičar Vuk Krnjević. Pesme su preveli slovenački prevodioci različitih generacija, sveukupno njih 13.

Antologije su kontroverzna dela u istoriji poezije. Mada je odbir, dakle u nekoj perspektivi (istorijskoj, socijalnoj, etičkoj, estetičkoj, oblikovanjo, sadržajnoj) suženo i fokusirano delovanje sastavljača (ili sastavljača) iako su skupovi, kaže se za široki i svestrani pregled poezije, ti koji pokušavaju da poštuju i najmanje pomake pesnika odnosno njihove poezije. Tako pesnički odbiri kao pesnički skupovi imaju svoje dobre i loše osobine; skupovi često radi svog namer-nog (svesnog) ekskluzivizma prevede zanimljive ili čak sudbonosne detalje; odbiri pak su prečesto usmereni u širinu, koja se često pokaže kao površnost, i nepotrebnu redundancu. Bilo kako bilo, u jugoslovenskim književnostima antologije igraju važnu ulogu u povezivanju jedne kulture i poezije sa drugom; najčešće se zbog toga moraju približavati načela sabiranja (takve su i poznate, ali sporne antologije PARNAS – zbornik lirike srpske

i hrvatske, Novi Sad 1955. i Sveti Lučića Antologija srpske poezije, Zagreb 1974.). Lukićeva antologija je antologija za školsku upotrebu; izdala ju je Školska knjiga. Pošto je izšla gotovo istovremeno kad i Dabova antologija, koju smemo uvrstiti u izravne odbore (ne samo zato što pokušava da pregleda samo određeno razdoblje u modernoj poeziji, nego i zbog selektivnog principa pri izboru imena tog perioda) valja obe antologije uporediti. Lukić periodizira srpsku poeziju na četiri razdoblja, poslednja dva (koja odgovaraju vremenu savremene ili moderne lirike) ograničava godišta 1918. i 1950. U *Vremenu posle 1918.* vidi četiri glavna pravca (tradicionalnu poeziju, modernizam, nadrealizam i socijalnu liriku) u vremenu posle 1950. pak tri: intelektualizam, misleni lirizam i tradicionalnu liriku. Lukić u četvrti period uvrštuje pesnike: Vaska Popu, Branka V. Radičevića, Stevana Raičkovića, Slobodana Markovića, Miodraga Pavlovića, Ivana Lalica, Jovana Hristića, Branka Miljkovića, Borislava Radovića, Ljubomira Simovića i Matiju Bećkovića (svoga 11). Izuzev Slobodana Markovića (kojeg Dabov nije uvrstio) Dabov izbor poštuje sve autore, koje u svojoj školskoj antologiji navodi Lukić, što svakako govori u prilog tezi da je cela Dabova antologija u okviru tih školskih merila i da ne dozvoljava nikakvog odstupanja, možda tek u slučaju Milovana Danojlića i Dragana Kolundžije.

Zanimljivo je videti kako je Vuk Krnjević pokušao da reši taj problem. Ne samo da obuhvata mnogo širi prostor, vreme XX veka, već je do Dabovog i Lukićevog perioda prošlo dobro deset godina, a to znači dolazak cele jedne pesničke generacije i potpuno novo vrednovanje svih prethodnih. Krnjević je posegao duboko u 19. vek, obuhvatajući poeziju Laze Kostića, predstavnika »objektivne« tj. realističke lirike, a zaključio sa poezijom Novice Tadića. Dabov je, kao što je rečeno, zaključio izbor klokotističkim pesnikom Adamom Puslojićem, Krnjević je dodao generaciju pesnika do kraja četrdesetih godina (Rajka Petrova Noga, Miroslava Maksimovića, Raša Livadu, Dušana Novakovića, te, na kraju, Tadića).

Naravno ako dobro pretresemo principe izbora, vidimo da je Krnjević postupao isto tako »previdno«, kao npr. Dabov ili Lukić – ali je svoje interesovanje pomerio upravo onoliko napred, koliko je njegova antologija mlađa od pomenutih. Generacija ili generacije pesnika rođenih pedesetih i u prvoj polovini šezdesetih godina su ispuštene; najvitalniji, zanim-

ljivi iako najmanje poznati izdanci opet su ostali u senci znanih i čak više puta prevodenih pesnika (takođe i u zasebnim knjigama, i u časopisima). Svakako su to pitanja koja mogu (i moraju) analizirati samo srpski kritičari; na ovom mestu upoznavamo na simptomatično stanje koje nije nimalo novo. Naime ako verujemo da je lirika u tesnoj vezi s čovekovom mladošću, tada »prelaz« u vreme pesnika rođenih posle 1953. ne bi smeo biti nešto neprirodno, nego smisleno nastavljanje lirike koju Krnjević opisuje sledećom karakterizacijom:

»Već je srpsko pesništvo između dva rata imalo evropsku svest i svoju samosvest. Naša poratna poezija ide i dalje tim putem. Uspeva da ostane ravnopravna s evropskim pesništvom. Provincijalno zaostajanje za savremenim tokovima evropske poezije, o čemu je prvo pisao Krleža u eseju o Kranjčeviću, kojem je uzeo kao primer razvoja hrvatskog pesništva, privada konačnoj prošlosti.

Ako gledamo starija razdoblja zainte nikako ne možemo mimoći srpsku poeziju između dva rata, koja se svojim nadrealizmom formirala i pribavila važnost u evropskoj lirici kao izuzetna i profilisana pojava. U generaciji »modernista« Miloša Crnjanskog i Rastka Petrovića upravo je generacija nadrealista učinila izuzetan korak ka europeizaciji srpske poezije. Pa ipak je nadrealizam još u antologiji PARNAS tako reči previden: njegov najeminentniji pesnik, Marko Ristić, uopšte nije uvršten u nju! Čini se da ne dve pesme, koliko ih ima u Krnjevićevu antologiju ni izdaleka ne oslikavaju prave pesničke vrednosti Marka Ristića. I drugi vodeći srpski nadrealista Milan Dedinac zastupljen je dvema pjesmama, pa Dušan Matić, treći osnivač nadrealističke revije Putevi (1922.) ima pet pesama. To je zapravo u suprotnosti sa konstatacijama Krnjevićevog uvodnog eseja, jer eksplicitno nadrealizmu pripisuje izuzetan značaj u razbijanju posleratnih (socrealističkih) pesničkih tabua, koje je u srpska poeziju kao i slovenačka ukinula tek sredinom pedesetih godina. Verovatno bi uvodna reč mogla govoriti više i o vezama nadrealističke lirike s nekim današnjim pesničkim pojавama, pa treba dodati, da je srpska poezija počela ponovo da otkriva svoju nadrealističku liriku s konca šezdesetih godina, što je slična pojava kao (ponovno) otkrivanje slovenačke istorijske pesničke avangarde.

Antologija srpske poezije XX veka je tako istovremeno reprezentativno delanje i delanje koje pobuduje mnoga razmišljanja odsnosno dopune. A čini se da skupa s Dabovom antologijom grade ipak koherentno jezgro, s drugim prevodima, koji su, na žalost, razbacani po revijama i publikacijama, te nam donosi osnovna dela srpske lirike ovog veka. Ne malo su tom utisku pomogli i prevodnici, koji su u skladu sa svojim afinitetima prevodili autore koji su im u svojim poezijom bliski. S te strane antologija je izuzetno uspela, mada se čini da su možda neki autori starijih generacija prevedeni jezikom koji zaboravlja na arhaizme izvornika. Takođe i Krnjevićeva uvodna reč – pesničko delanje sa izrazito ličnim pogledima na pojedine pesnike i pojave – otkriva mnogo toga novog i još nepoznatog.

Sa slovenačkog prevela Biljana Ivićić – Tomić